

EGY BÉKÉSCSABAI SZKÍTA KÚT ÁLLATCSONTLELETEI

– Bóka Gergely – Tugya Beáta –

A békéscsabai Dél-alföldi Téglá- és Cserépipari Vállalat 3. számú homokbányájának területéről már az 1979. évi megnyitás óta folyamatosan kerültek elő régészeti leletek. Nikolin Edit, a békéscsabai múzeum régésze 1984-től kísérte figyelemmel a bánya területén folyó munkálatokat. A leletmentések folyamán megmentett régészeti objektumokat a szkíta, szarmata és gepida korszakba sorolta.¹

1987-ben a lelőhelyen szkíta korinak meghatározott kutakat is feltárt, melyek közül jelen munkánkban a 11. és a 12. számú kút archaeozoológiai anyagának leírását és az ebből levonható következtetéseket dolgozzuk fel, összehasonlítva hasonló korú lelőhelyek állatcsontanyagával. A 11. számú kutat a földmunkák során jelentős mértékben tönkretették, leletei közül csupán egyetlen állatcsontot mentettek meg, mely egy ló jobb oldali disztális karcsonjtja.² A 12. kútból összesen 141 állatcsonttöredék került a Munkácsy Mihály Múzeumba.³

A leletanyag leírása

Tafonómia

A csontok jó megtartásúak voltak, a 141 darab csonttöredékből 136 bizonyult faj és vázrész szerint meghatározhatónak. Ez 96,4%-ot jelent. Felszínük a legtöbb esetben ép volt, rágásnyomokat csak két csonton észleltünk, egy szarvasmarha kéz-közép- és egy juh lábközépcsonton. Vágás, darabolás nyomait nem fedeztük fel a töredékeken.

A 12. objektum állatcsontleleteinek faj szerinti és anatómiai sorrendben történő tételes felsorolása a következőképpen alakult. Ahol lehetett, közöltük az állat pusztulásakor becsült életkorát is. A hosszúcsontok méreteit lejjebb külön táblázat tartalmazza (7. ábra).

¹ MRT 10. 290–291.

² A 11. objektum (kút) egyetlen lócsontja archaeozoológiai következtetések levonására nem alkalmas. Így a feldolgozás során ezt a későbbiekben nem használtuk fel. A továbbiakban csak a 12. számú kút csontanyagával foglalkozunk.

³ A részletes leletkörülmények Bóka Gergely régészeti tanulmányában ugyanebben a kötetben olvashatók.

SZARVASMARHACSONTOK

- 2 db jobb oldali állkapocstöredék
- felső M1-es fog töredéke
- nyakcsigolya (axis) töredékei (2 db)
- sípcsont disztális töredéke
- kézközépcsont diafizise (2 db összeragasztva)

LÓCSONTOK

- hátcsigolya – töredékes, max. 3,5 éves
- hátcsigolya – töredék, max. 3,5 éves
- karcson disztális töredéke
- jobb oldali orsócsont proximális töredéke
- könyökcsont töredéke

JUH/KECSKECSONTOK

- alsó M1-es fog
- jobb oldali lapocka töredéke
- karcson diafizise
- sípcsont diafizise
- bal oldali lábközépcsont proximális része
- lábközépcsont diafizise

SERTÉSCSONTOK

- 3 db agykoponya-töredék
- 2 db koponyatöredék
- szemgödörtöredék
- 2 db állcsonttöredék
- jobb oldali állcsont töredéke + 3 fog (P2, P3, P4)
- jobb oldali állcsont töredéke + M3 gyökere
- bal oldali állkapocs (állkapcsi ízület) töredéke
- jobb oldali állkapocs (állkapcsi ízület) töredéke
- 2 db alsó metszőfog
- 2 db felső zápfog töredéke
- 2 db alsó zápfog (M3)
- előzápfog-töredék
- 3 db nyakcsigolya töredéke
- 2 db hátcsigolya töredéke, max. subadultus
- 2 db hátcsigolya tövisnyúlvány töredéke
- 12 db ágyékcsgolya töredéke, max. subadultus
- 15 db borda proximális része
- 21 db borda töredéke
- bal oldali lapocka töredéke (2 db-ban)
- jobb oldali lapocka töredéke
- jobb oldali lapocka töredéke

- bal medence (combsonti ízületi vápa) töredéke
- jobb medence (combsonti ízületi vápa) töredéke
- medence (ülőcsont) töredéke
- bal oldali teljes karcsont, max. subadultus
- jobb oldali karcsont (2 db-ban), max. subadultus
- karcsont proximális epifízisének töredéke
- bal oldali combsont proximális része, max. subadultus
- bal oldali combsont proximális része, max. subadultus
- jobb oldali combsont proximális része, max. subadultus
- bal oldali combsont disztális része, max. subadultus
- bal oldali combsont disztális epifízise, max. subadultus
- 2 db combsont disztális epifízisének töredéke, max. subadultus
- jobb oldali combsont disztális része, max. subadultus
- jobb oldali proximális orsócsont, max. subadultus
- bal oldali orsócsont proximális része (2 db-ban)
- jobb oldali könyökcsont töredéke, max. subadultus
- 2 db könyökcsont töredéke
- bal oldali teljes sípcsont, juvenilis
- bal oldali sípcsont proximális epifízisének töredéke, max. subadultus
- jobb oldali sípcsont proximális epifízisének töredéke, max. subadultus
- jobb oldali teljes csigacsont
- bal oldali sarokcsont töredéke, juvenilis
- bal oldali sarokcsont töredéke, juvenilis
- jobb oldali teljes sarokcsont, juvenilis
- jobb oldali teljes kézközépcsont (III.), juvenilis
- jobb oldali lábközépcsont (III.) proximális része, juvenilis
- bal oldali lábközépcsont (IV.) proximális része, juvenilis
- jobb oldali lábközépcsont (IV.) proximális része, juvenilis
- jobb oldali lábközépcsont (IV.) proximális része, juvenilis
- teljes 1. ujjperc

KUTYACSONTOK

- bal oldali medence (combsonti ízületi vápa) töredéke
- medence (ülőcsont és combsonti ízületi vápa) töredéke
- jobb oldali teljes combsont, adultus
- szárkapocscsont töredéke

NYÚLCSONT

- jobb oldali medence (csípőcsont és combsonti ízületi vápa) töredéke

NEM MEGHATÁROZHATÓ CSONTOK

- nagytestű állat nyakcsigolyájának töredéke
- nagytestű állat lapockájának töredéke

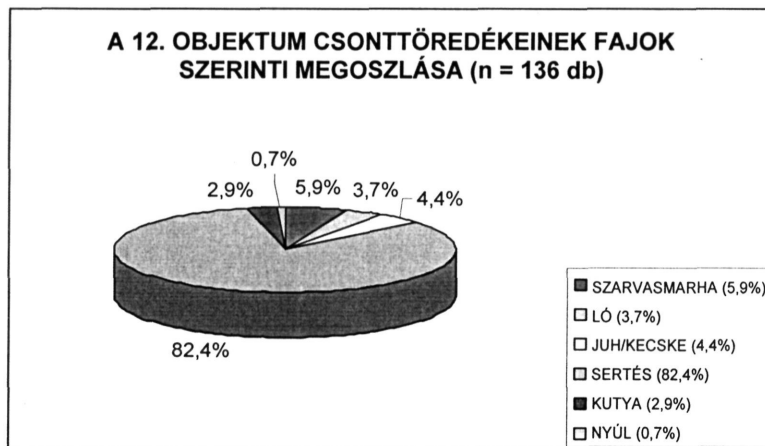
- nagytestű állat hosszúcsontjának diafízis töredékei (2 db)
- kistestű állat hosszúcsontjának diafízis töredéke

A bánya területén lévő 12. objektumban a következő fajok azonosíthatók (1. ábra):

Szarvasmarha	Bos taurus (Linné 1758)
Ló	Equus caballus (Linné 1758)
Juh/Kecske*	Ovis aries (Linné 1758) / Capra hircus (Linné 1758)
Sertés**	Sus domesticus (Erxleben 1777) / Sus scrofa (Linné 1758)
Kutya	Canis familiaris (Linné 1758)
Mezei nyúl	Lepus europaeus (Pallas 1778)

1. ábra

- * A juh és a kecske csontjainak pontos megkülönböztetése csak egyes csontok bizonyos jegyei alapján lehetséges. A töredékek közt ilyen fajra jellemző meghatározó csontok nem találhatóak.
- ** A vad- és a házi disznók közötti nagyságkülönbség ellenére megkülönböztetésük nehézkes, mert gyakoriak az átmeneti nagyságú alakok. A kétféle állomány gyakran kereszteződhetett egymással.⁴

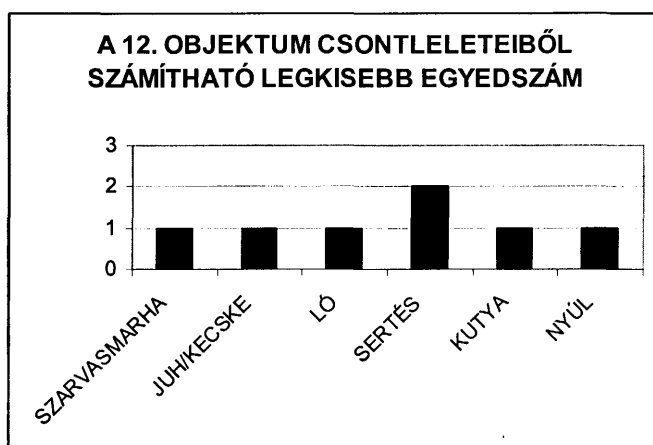
2. ábra

A 2. ábrán is látható, hogy a kút anyagának többségét sertécsontok teszik ki, összesen 112 darab, mely 82,4%-ot jelent. A többi fajhoz csupán néhány csont tartozik, összesített arányuk mindössze 17,6%. Ezek közül 8 töredék volt szarvas-

⁴ BARTOSIEWICZ 2006. 108.

marhafog, illetve -csont (5,9%); 6 juh/kecskecsont is került a kútba (4,4%); az 5 darab lócsont 3,7%-ot jelent. Színesíti a leletanyagot a 4 kutya- és az egyetlen nyúlcsont (2,9%, illetve 0,7%).

A töredékszámnak megfelelően alakultak a csontleletekből számítható legkisebb egyedszámok is (3. ábra). Így két sertés, egy-egy szarvasmarha, ló, juh/kecske, kutya és nyúl azonosítható.

3. ábra

Három ép hosszúcsont tette lehetővé marmagasság számítását: két sertés- és egy kutyacson (4. ábra).

Faj	Váزرész	Csont GL (mm)	Marmagasság (mm)
Sertés	Karcsont	169	689,5
	Sípcson	192	752,6
Kutya	Combcson	169	508,7

4. ábra

A marmagasság-számítás⁵ alapján, illetve a többi sertéscsont megvizsgálása után egyértelmű, hogy két, eltérő nagyságú sertés csontjai kerültek elő a szkíta kori kútból. Az egyik marmagassága 689,5 mm, a másiké 752,6 mm volt. Azonban egyik sertés sem volt még teljesen kifejlett, a juvenilis, esetleg a subadultus kort érték meg. A legtöbb csont esetében vagy hiányzott, vagy még nem csontosodott rá az epifizise. Mindkét sertés magas állatnak számít. A közép-európai vadkanok legnagyobb marmagassága elérheti a 900–1000 mm-t. A 12. objektumban található

⁵ KOUDELKA 1884. 127–153; TEICHERT 1975. 51–69.

mindkét egyed nagysága eléri, sőt meghaladja a házi sertések 600–700 mm-es marmagasságát.⁶ Azonban a gyakori keveredések miatt számolnunk kell átmeneti példányok jelenlétével.

A kifejlett kutya közel 508,7 mm-es marmagassággal közepes méretűnek számít. Értéke közel áll a Salgótarján, Ipari-park II. lelőhelyen talált szintén szkíta kori kutyaéhoz, melynek marmagassága 537,2 mm.⁷

A fajok életkorát tartalmazza az 5. ábra:

	A	B	C	D	E	F
Szarvasmarha	-	-	-	-	-	1
Ló	-	-	1	-	-	-
Juh/Kecske	1	-	-	-	-	-
Sertés	1	1	-	-	-	-
Kutya	-	-	-	-	1	-
Nyúl	-	-	-	-	-	1

5. ábra

(A: juvenilis; B: juvenilis/subadultus; C: subadultus;
D: subadultus/adultus; E: adultus; F: ismeretlen)

A ló és a juh még nem kifejlett, fiatal állat lehetett, előbbi maximum 3,5 éves, utóbbi pedig maximum 2,5 éves. A lovat leginkább háts állatként, valamint fogatolásra használták. Húsforrásul is szolgált, értéke miatt azonban csak ritkán. A juh igazi többhasznú állat, húsát, tejét, faggyúját, gyapját egyaránt hasznosítja az ember. Mégis a levágott állatok között általában vegyesen fordulnak elő a fiatal és kifejlett, idős egyedek. A sertés esetén – mivel tisztán húshasznú és gyors szaporodású állat – nagyobb számban fordul elő, hogy fiatal korban vágják le.

A kút anyagában a fajok olyan kevés csontszámmal vannak képviselve, hogy a fő húshasznú állatok – valamint az egyetlen nyúlcsont – maradványainak minőségi osztályok szerinti eloszlását⁸ vizsgálva érdemi következtetéseket nem tehetünk. Azonban nagyjából egyenletes eloszlást mutatnak a három minőségi osztály között. (A minőség: legnagyobb értékű hús; B minőség: közepes értékű hús; C minőség: legkisebb értékű hús). Egyedül a sertésvázrészek nagyobb mennyisége tűnik ki. Az összesen 112 sertészsont 47,3%-át (53 db) a B minőségbe tartozó húsok csontmaradványai alkotják, 33,9%-át (38 db) az A minőségű, 18,75%-át (21 db) pedig a C minőségű húsokhoz tartozó csontok (6. ábra).

⁶ BARTOSIEWICZ 2006. 107–108.

⁷ BARTOSIEWICZ–GÁL é. n. 11. Köszönjük a szerzőknek, hogy kéziratukat rendelkezésünkre bocsátották.

⁸ UERPMANN 1973. 307–322.

Kategória	Szarvasmarha	Juh/Kecske	Sertés	Ló	Nyúl
A minőség	2	2	38	3	1
B minőség	3	1	53	2	–
C minőség	3	3	21	–	–
Összesen	8	6	112	5	1

6. ábra. A fajok minőségi osztályok szerinti eloszlása

A kutya táplálékként való elfogyasztására nincs bizonyíték. A combcsont épen, sértetlenül került elő.

A vadászott állatok közé az egyetlen nyúlmedencecsont sorolható, az A minőségi régióba tartozik. Vágásnyomokat ezen sem észlelni.

Értékelés

A Békéscsabán 1987-ben előkerült archaeozoológiai leleteknek csak egy részét mentették meg, illetve csak egy része került a múzeumba. Így a két objektum kis darabszámú (az egyikből csupán egyetlen állatcsont van!) anyagából mélyreható következtetéseket a különböző fajok arányait tekintve nem vonhatunk le, csupán a fajok jelenlétét bizonyíthatjuk. A feldolgozottság hiánya miatt azonban ezek sem hordoznak elhanyagolható információkat a korszak állattartását tekintve.

Az agyagbánya területén feltárt kút(ak) állatcsontleleteinek a temető állatcsontanyagával való összevetését óvatosan kell kezelnünk, ugyanis a temető sírjából előkerült állatcsontok faj szerinti megoszlása nem egyenlő a fogyasztott állatok fajmegoszlásával. A temetőkből csak az ételmellékletként és áldozati állatként szerepet játszó fajokat és azok arányait ismerhetjük meg, s nem a mindennapi élelmezésben hasznosított faj arányát.

A szkíta kori sírokban talált ételmellékletek, az elhunyt számára végzett áldozatok a háziasított állatoknak széles spektrumát nyújtják számunkra. A leggyakrabban juh, kecske, szarvasmarha csontjait találták meg a sírokban, de megemlíthetők a sertés, a ló és a szárnyasok csontjai is.⁹ Az egyes temetőkben az állatcsontokat tartalmazó síroknak az összes sírhoz viszonyított aránya mindössze 1–5%-ot ér el, pl. Törökszentmiklós-Surján telep (4,8%).¹⁰ Más temetőkben ez az arány jóval magasabb: Alsótelekesen,¹¹ Szentlőrincen (15%)¹² és Csanyteleken. Csanytelek-Újhalastón a 126 sírből 38-ban találtak állatcsontot (30,1%). 33 esetben juh/kecskecsontoknak (86,8%) bizonyultak, 3 esetben sertésnek (7,8%) és két esetben szarvasmar-

⁹ A temetőkben gyakran előforduló lótemetkezésekről lásd bővebben: KEMENCZEI 2001. 17.

¹⁰ CSALOG–KISFALUDI 1985. 339; KEMENCZEI 2001. 16.

¹¹ PATAY 1961. 45.

¹² JEREM 1968. 176.

hának (5,2%).¹³ Csanytelek-Újhalastón egy egész nyúlcsontvázat is kibontottak.¹⁴ Orosháza-Gyopároson előfordultak szárnyas, disznó és juh/kecske csontjai. A temető 49. sírjában – a csontváz koponyája mellett egy kissé mélyebb gödörben – egy szarvasmarha koponyája és törzsének elülső része, amellet egy kis borjú teljes csontváza került elő.¹⁵

Áldozati állatként lovakat is feltoroltak a szkíta korban. Két Tiszavasvári-csárdaparti sírban találtak lócsontvázat.¹⁶

Az állatcsontok vizsgálatánál részeredményekre és egy-egy, a publikációkban elszórt eredményre támaszkodhatunk: pl. tudjuk, hogy a jászfelsőszentgyörgyi¹⁷ és újlőrincfalvi¹⁸ telepeken talált állatcsontok főleg szarvasmarhákhoz és lovakhoz tartoztak.¹⁹ Salgótarjánban az állatcsontok helyi feldolgozására találtak bizonyítékokat. Ipari-park II. lelőhelyen sok félig kész csonttárgyat, valamint félbevágott szarvascsontot találtak, amelyek a vadászat fontosságát jelzik.²⁰ A lelőhelyen 4073 meghatározható és 857 nem meghatározható emlősmaradvány, valamint 23 agancstörődék, 8 madárscsont és 2 halcsont került elő. A szkíta telep legfontosabb húshasznú állatai a szarvasmarha és kiskérődzők (juh, kecske), melyek a leletanyag 42-42%-át alkották. Előbbi esetében 1695, utóbbiaknál együttesen 1696 db csontot határoztak meg. Sertéscsontok lényegesen kisebb számban fordultak elő (454 db, 11%).²¹

Összegzés

A telepeken talált állatcsontok fajok szerinti arányáról és a belőlük megállapítható egyedszámokról nagyon kevés információnk van. Az állatcsontok összehasonlító vizsgálatát nehéz elvégezni, ugyanis alig áll rendelkezésünkre alapos zoológiai kutatás szkíta kori telepekről, valamint a temetők sírjaiban talált állatcsontok feldolgozása is várat magára. Kevésbé ismertek a háziállatok csonttörödékeiből számítható gyakorisági sorrendek is. Remélhetőleg ez a helyzet a közeljövőben pozitív irányban fog változni.

Egyetlen objektum anyagából messzemenő következtetéseket nem lehet levonni. Az mindenestre megállapítható, hogy a lovak, kis- és nagykérődzők mellett sertést is fogyasztottak, valamint vadállatok is színesítették táplálkozásukat.

¹³ GALÁNTA 1986. 73.

¹⁴ GALÁNTA 1981. 50.

¹⁵ JUHÁSZ 1972. 214; JUHÁSZ 1976. 241.

¹⁶ KEMENCZEI 2001. 17.

¹⁷ RégFüz, 1962. 13.

¹⁸ RégFüz, 1975. 85.

¹⁹ KEMENCZEI 2001. 19.

²⁰ VADAY 2000. 35.

²¹ BARTOSIEWICZ-GÁL é. n. 1-2.

Egy békéscsabai szkíta kút állatcsontleletei

Faj	Csont	Oldal	Gl	Bp	Dp	SB	SD	Bd	Dd
Ló	Orsócsont	Jobb	-	65	40	-	-	-	-
Juh/Kecske	Lábközépcsont	Bal	-	21	19	12,5	11,5	-	-
	Lábközépcsont	-	-	-	-	11,5	10	-	-
Sertés	Karcsont	Bal	169	37	52	14	20	34	34,5
	Karcsont	Jobb	-	-	57	12,5	20	37	36
	Combsont	Bal	-	51	28	-	-	-	-
	Combsont	Bal	-	52,5	-	-	-	-	-
	Orsócsont	Bal	-	24,5	17	15	10	-	-
	Orsócsont	Jobb	-	26	19	15	10	-	-
	Sípcsont	Bal	192	43,5	-	16	13,5	23	26
	Sarokcsont	Jobb	70,5	-	-	-	-	-	-
	Kézközép (III.)	Jobb	73	-	-	-	-	-	-
Kutya	Combsont	Jobb	169	33,5	16	12,5	12	23	28

7. ábra. A mérhető hosszúcsontok adatai. Gl: teljes hosszúság; Bp: proximális szélessége; Dp: proximális mélység; SB: diafizis legkisebb szélessége; SD: diafizis legkisebb mélysége; Bd: disztális szélesség; Dd: disztális mélység

Vájrész	Szarvasmarha	Ló	Juh/Kecske	Sertés	Kutya	Nyúl	Nagytestű	Kis-testű	Σ
Koponya	-	-	-	6	-	-	-	-	6
Állcsont	-	-	-	4	-	-	-	-	4
Állkapocs	2	-	-	2	-	-	-	-	4
Fogak	1	-	1	7	-	-	-	-	9
Csigolya	2	2	-	19	-	-	1	-	24
Borda	-	-	-	36	-	-	-	-	36
Lapocka	-	-	1	4	-	-	1	-	6
Karcsont	-	1	1	4	-	-	-	-	6
Orsócsont	-	1	-	3	-	-	-	-	4
Könyökcsont	-	1	-	3	-	-	-	-	4
Kézközépcsont	2	-	-	1	-	-	-	-	3
Medence	-	-	-	3	2	1	-	-	6
Combsont	-	-	-	8	1	-	-	-	9
Sípcsont	1	-	1	3	-	-	-	-	5
Szárkapocscsont	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Csigacsont	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Sarokcsont	-	-	-	3	-	-	-	-	3
Lábközépcsont	-	-	2	4	-	-	-	-	6
1. Ujjperc	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Hosszúcsont	-	-	-	-	-	-	2	1	3
Σ	8	5	6	112	4	1	4	1	141

8. ábra. A töredékek fajok és vájrészek szerinti csoportosítása

IRODALOM

BARTOSIEWICZ 2006

Bartosiewicz L.: Régenvolt háziállatok. Bevezetés a régészeti állattanba. Bibliotheca Archeologica, (2006) 13–202.

BARTOSIEWICZ–GÁL é. n.

Bartosiewicz L. – Gál E.: Állatmaradványok Salgótarján-Ipari Park II. lelőhelyről. Kézirat. Budapest, é. n. 1–26.

CSALOG–KISFALUDI 1985

Csalog, Zs. – Kisfaludi, J.: Skythenzeitliches Graberfeld in Törökszentmiklós-Surján-Újtelep. ActaArchHung, 37. (1985) 307–344.

DRIESCH 1976

Driesch, A. Von Den: A guide to the measurment of animal bones from archaeological sites as developed by the Institut für Paleoanatomie, Domestikationsforschung und Geschichte der Tiermedizin of the University of Munich. Boston, 1976.

FEHÉR 2000

Fehér Gy.: Háziállatok funkcionális anatómiája. Budapest, 2000. 25–108.

GALÁNTHA 1981

Galántha M.: Előzetes jelentés a Csanytelek-újhalastói szkíta kori temető ásatásáról. ComArchHung, (1981) 43–58.

GALÁNTHA 1986

Galántha, M.: The scythian age cemetery at Csanytelek-Újhalastó. Hallstatt Koloquium Veszprém, 1984. Antaeus, 15. (1986) 69–77.

JEREM 1968

Jerem, E.: The late iron age cemetery of Szentlőrinc. ActaArchHung, XX. (1968) 159–208.

JUHÁSZ 1972

Juhász I.: Az Orosháza-gyopárosi szkítakori temető. ArchÉrt, 99. (1972) 214–223.

JUHÁSZ 1976

Juhász I.: Az Orosháza-gyopárosi szkíta temető. ArchÉrt, 103. (1976) 231–252.

KEMENCZEI 2001

Kemenczei T.: Az Alföld szkíta kora. GYK, 10. (2001) 7–37.

KOUDELKA 1884

Koudelka, F.: Das Verhältniss der Ossa longa zur Skeletthöhe bei den Säugethieren. Verhandlungen der Naturforschende Vereines, 24. (1884) 127–153.

MRT 10

Jankovich B. D. – Medgyesi P. – Nikolin E. – Szatmári I. – Torma I.: Magyarország régészeti topográfiája. 10. Békés megye régészeti topográfiája.

IV/3. Békés és Békéscsaba környéke. (Szerk.: Jankovich B. D.) Budapest, 1998.

PATAY 1961

Patay P.: Az alsótelekesi vaskori temető. *FolArch*, XIII. (1961) 27–50.

TEICHERT 1975

Teichert, M.: Osteologische Untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei Schafen. In: Clason, A. T. (ed.): *Archaeozoological Studies*. Amsterdam–New York, 1975. 51–69.

UERPMMANN 1973

Uerpmann, H. P.: Animal bone finds and economic archaeology: A critical study of 'osteo-archaeological' method. *World Archaeology*, 4/3. (1973) 307–322.

VADAY 2000

Vaday A.: Salgótarján, Ipari-park II. lelőhely. RKM, 2000. (2003) 31–38.

Animal bone finds of a Scythian well in Békéscsaba

– Gergely Bóka – Beáta Tugya –

Resume

In 1987, Edit Nikolin archeologist of the Munkácsy Mihály Museum of Békéscsaba conducted a rescue excavation at the clay-pit No. 3 of the '*Cserépipari Vállalat*' (Roofing Tile Company). The animal bone material of two Scythian Age wells got into the museum. From one of the wells only a single animal bone, the distal fraction of a horse humerus got in. From the other one numerous vertebrate animal remains were preserved. The object contained 141 animal bones altogether. Amongst the remains, we have found swine bones in the largest number, altogether 112 pieces, which means 82,4 percent. In addition, the well contained some cattle (8 pieces, 5,9 percent), sheep/goat (6 pieces, 4,4 percent), horse (5 pieces, 3,7 percent) and four dog bones (2,9 percent) as well as a single hare bone (0,7 percent). From the numerous swine bones we can conclude two specimens and from the bones of the other species to one specimen respectively. About the sheep/goat and the horse as well as both swine, it can be ascertained that they could be butchered in their youth, in not full-grown age. We have taken notice of chewing marks only in case of two bones. The consumption of dog is hardly credible, since on its bones there are no chewing marks. An entirely intact femur points also to this fact. The detailed publications upon the animal bone material of the Scythian Age set-

lements have not been born. Neither the frequency order of domestic animals is known. From the material of a single object, we cannot draw a far-reaching conclusion. Anyhow, it can be ascertained that besides horse, small and big ruminants, they consumed swine, and also games colored their nourishment.

Bóka Gergely

Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága

H-5600 Békéscsaba, Gyulai út 1.

E-mail: geri1121@freemail.hu

Tugya Beáta

H-5675 Telekgerendás, Tanya 502/1.

E-mail: tbea82@gmail.com

1. kép. Kutya combcsontja

2. kép. Kutya combcsontja

3. kép. Sertés karcsontja

4. kép. Sertés karcsontja